

Latvijas Republikas Satversmes 105. pants: tiesības uz īpašumu.
Satversmes tiesas judikatūra. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023, 152 lpp.

ISBN 978-9934-621-15-4

© Satversmes tiesa, 2023

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela I B, Rīga, LV-1007

tnagramatas.tna.lv

Grāmatžurnālu sagatavojuši Satversmes tiesas padomnieki Kristaps Tamužs, Baiba Bakmane, Gatis Bārdiņš, Sandijs Statkus, Uldis Krastiņš, Aleksandrs Potaičuks un Daina Celma. Izmantoto nolēmumu rādītāju sastādījusi Satversmes tiesas konsultante Konstance Rute Krieviņa. Valodas redaktore – Marika Saturiņa.

Grāmatžurnāls nav uzskatāms par tiesas nolēmumu vai tā daļu un nav saistošs Satversmes tiesai. Grāmatžurnālā iekļauti nolēmumi, kas pieņemti līdz 2023. gada 2. maijam.

Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas tīmekļvietnē **www.satv.tiesa.gov.lv**.

PRIEKŠVārds

Satversmes tiesas Juridiskais departaments ir sagatavojis apkopojumu par Satversmes tiesas judikatūrā atklāto Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta saturu un iedibināto šā panta piemērošanas metodoloģiju.

Viena no Satversmes tiesas prioritātēm ir dialogs ar Latvijas sabiedrību. Tieši sabiedrības informēšana par ikviena tās locekļa pamattiesībām un to aizsardzības instrumentiem, skaidrojot Satversmes tiesas sniegto konkrēto Satversmes pantu tvērumu un to piemērošanu, ir galvenais mērķis, kura dēļ Satversmes tiesa apkopo tiesas atziņas par katru no Satversmes VIII nodaļas pantiem.

Grāmatžurnālu par pamattiesībām uzdevums ir sniegt kvalitatīvu informāciju par Satversmes tiesas nolēmumiem un tajos atklāto Satversmes normu saturu, tādējādi veicinot izpratni par Satversmē ietvertajām pamattiesībām, kā arī stiprināt sabiedrības uzticēšanos Satversmes tiesai un valsts varai kopumā. Apkopojumi grāmatžurnāla formā tiek veidoti, vadoties no tiem jautājumiem, par kuru īpašo aktualitāti gadu gaitā liecina Satversmes tiesai iesniegtās konstitucionālās sūdzības. Šī ir jau trešā publikācija Satversmes tiesas izdotajā grāmatžurnālu sērijā, un līdz ar to pašlaik ir apkopota judikatūra par katru no tiem trim Satversmes pantiem, par apstrīdēto normu neatbilstību kuriem kopš konstitucionālās sūdzības institūta ieviešanas tiek iesniegts visvairāk sūdzību, – proti, par Satversmes 91., 92. un 105. pantu.

Šie apkopojumi ir veidoti lakoniski un uzskatāmi, lai sniegtu ikvienam mūsu suverēna – Latvijas tautas – pārstāvim nepieciešamās zināšanas par valsts pamatlikumu – Satversmi. Grāmatžurnāli noderēs ne tikai tiesību jaunradē un piemērošanā, bet arī tiesību zinātņu studentiem un cilvēkiem bez juridiskajām zināšanām, jo Satversmē noteiktās pamattiesības bauda ikviens cilvēks. Tādējādi izdevums būs vienlīdz vērtīgs gan tiem, kuru pamattiesības, kas ietvertas Satversmes 105. pantā, ir ierobežotas, gan arī tiesību politikas veidotājiem.

Lai arī lietas par tajās apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 105. pantam Satversmes tiesā tiek izskatītas bieži, tomēr diskusijas nereti raisa jautājums par to, kas ir tiesību uz īpašumu objekts Satversmes 105. panta izpratnē. Grāmatžurnālā apkopota Satversmes tiesas judikatūra arī šajā jautājumā.

Ņemot vērā pašreizējos Baltijas reģiona transporta sistēmas, energoapgādes un tirdzniecības attīstības izaicinājumus, ir zīmīgi tas, ka grāmatžurnālā apkopotas atziņas arī par metodoloģiju, kādā tiek pārbaudīts, vai tiesību norma, kas paredz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām, atbilst Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam. Gadījumos, kad tiek īstenoti projekti par starpvalstu infrastruktūras objektu būvniecību, zināšanas par satversmības izvērtēšanas metodoloģiju var būt noderīgas gan likumdevējam, gan potenciālajiem atsavināmo īpašumu īpašniekiem, gan arī tiesību piemērotājiem.

Šajā grāmatžurnālā apkopotās atziņas sniedz visas sabiedrības attīstībai nozīmīgu vēstījumu par ikviena īpašnieka pienākumu rēķināties ar citu personu un visas sabiedrības interesēm. Valstij līdz ar atsevišķu personu tiesībām uz netraucētu sava īpašuma izmantošanu ir jāaizsargā arī ar konkrētu īpašumu tieši vai netieši saistītu citu cilvēku tiesības, jānodrošina vides aizsardzības prasību ievērošana, pareiza infrastruktūras objektu celtniecība un funkcionēšana, kā arī kultūrvides saglabāšana sabiedrības interesēs. Tikai tādā veidā iespējams nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts galvenā mērķa – taisnīguma – īstenošanu.* Tāpēc dažādu personu tiesību un tiesisko interešu līdzsvarošana, kā arī harmoniska īstenošana, tāpat kā mūsu Latvijas ilgtspējīga attīstība, ir nevis vēlamība, bet gan mūsu kopīgs pienākums!

Novēlu ikvienam, lai grāmatžurnāls, kurā apkopota Satversmes tiesas judikatūra par tiesībām uz īpašumu, palīdz darīt labākas mums visiem kopīgi piederošās mājas – Latvijas valsti!

Aldis Laviņš

Satversmes tiesas priekšsēdētājs

* Sal. sk.: 2021-06-01, 18. punkts.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	8
1. Vispārīgi apsvērumi	12
1.1. Satversmes 105. panta satura vispārīgs raksturojums	12
1.2. Satversmes 105. panta sasaiste ar:	13
1.2.1. vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām	13
1.2.2. starptautiskajām tiesībām	19
1.2.3. Eiropas Savienības tiesībām	22
2. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi	28
2.1. Vispārīgas piezīmes	28
2.2. Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos lietotie termini	30
2.2.1. Ikviens	30
2.2.2. Īpašums	31
2.2.2.1. Prasījuma tiesības	32
2.2.2.2. Finanšu līdzekļi	35
2.2.2.3. Ekonomiskās intereses, kas saistītas ar saimnieciskās darbības vai komercdarbības veikšanu	37
2.2.2.4. Tiesību uz īpašumu īstenošana	39
2.2.2.5. Nodokļu vai citu valsts obligāto maksājumu samaksa	41
2.2.2.6. Valsts atbalsts	42
2.2.2.7. Sociālais nodrošinājums	44
2.2.3. Sabiedrības intereses	45
2.2.4. Var ierobežot	46
2.2.5. Saskaņā ar likumu	46
3. Tiesību uz īpašumu ierobežojumi	48
3.1. Vispārīgas piezīmes	51
3.2. Ierobežojums noteikts ar likumu	52
3.3. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis	58
3.4. Ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi – vispārīgas piezīmes	69
3.4.1. Izraudzīto līdzekļu piemērotība leģitīmā mērķa sasniegšanai	69
3.4.2. Izraudzīto līdzekļu nepieciešamība	80
3.4.3. Rīcības atbilstība (samērīgums šaurākā izpratnē)	85

4. Satversmes 105. panta ceturtais teikums	92
4.1. Vispārīgas piezīmes	92
4.2. Situācijas ārpus 105. panta ceturta teikuma tvēruma	93
4.3. Īpašuma piespiedu atsavināšana Satversmes 105. panta ceturta teikuma tvērumā	96
4.3.1. Uz atsevišķa likuma pamata	96
4.3.2. Sabiedrības vajadzībām	97
4.3.3. Izņēmuma gadījumos	98
4.3.4. Pret taisnīgu atlīdzību	99
5. Satversmes 105. pantā ietverto pamattiesību konkretizācija dažādās tiesību jomās	102
5.1. Vispārīgas piezīmes	102
5.2. Sociālā nodrošinājuma joma	102
5.3. Teritorijas plānošanas joma	104
5.4. Nodokļu joma	112
5.5. Sodu politikas joma	120
5.6. Piespiedu noma un zemes lietošanas tiesības	124
Izmantoto nolēmumu rādītājs	130